



TWEEDE KAMERFRACTIE Den Haag, 25-02-1989
PARTIJ VAN DE ARBEID Binnenhof 1a

SP.092
cr

EMBARGO TOT HET MOMENT VAN UITSPREKEN

HET GESPROKEN WOORD GELDT!

Toespraak W.Kok, PvdA-congres ter vaststelling
Europees verkiezingsprogramma.
25 februari 1989.

De Partij van de Arbeid heeft oog voor zowel de bedreigingen en gevaren alsook de kansen en uitdagingen die in het Europa van morgen besloten liggen. Maar het positieve, het vertrouwen in de toekomst overheerst. Vertrouwen in ons zelf ook. Omdat we weten dat we, samen met onze zusterpartijen, vorm en inhoud kunnen geven aan een sterk, rechtvaardig, leefbaar en verantwoordelijk Europa.

Op dit congres is ons politieke program voor de Europese verkiezingen van 15 juni vastgesteld. Die verkiezingen zijn van groot belang. De Europese Gemeenschap heeft een sociaal-economisch en een politiek aspect. Maar de Europese Gemeenschap moet ook uitdrukking blijven geven aan de waardevolle culturele verscheidenheid van haar landen en regio's. Zij is een culturele gemeenschap waarin samenwerking -die nodig is- niet ten koste mag gaan van eigenzinnigheid, van het voortbestaan ook van minderheidstalen en levenswijzen. Dat geldt voor Nederland en het Nederlands, voor Friesland en Limburg, voor die duizenden draden van het Europese weefsel. De EG vindt haar oorsprong in de wederopbouw periode na de Tweede Wereldoorlog. Haar oprichting was gebaseerd op zowel ideële doelstellingen - een verenigd en samenwerkend Europa moest in de plaats treden van het door gewapende conflicten verscheurde Europa - als praktisch economische motieven. De verschillende achtergronden zijn vandaag de dag nog herkenbaar. In de afgelopen jaren zijn het in het bijzonder economische ontwikkelingen die de inrichting van de



Gemeenschap beïnvloeden. Schaalvergroting, versterking van de concurrentiepositie en technologische innovatie stellen nieuwe eisen aan de fysieke en juridische infrastructuur van de Gemeenschap. Dat heeft zich vertaald in een soort wachtwoord dat enigszins aan Orwell doet denken: "1992".

Het komt er nu op aan de 'klassieke' taken van de sociaal-democratie op het Europese vlak minstens zo goed als nationaal gebeurt, te vervullen. Want '1992' mag natuurlijk geen '1984' worden.

Klassieke taken, dat zijn: politieke rechten voor alle burgers, regulering van economische markten en machten ter bescherming van werkenden en niet-werkenden, en vernieuwing van de goede en voor iedereen toegankelijke voorzieningen die tezamen de verzorgingsstaat vormen.

Het democratisch socialisme is als politieke beweging met de geschiedenis van Europa verbonden. Het vindt zijn oorsprong in de ideeën van de Verlichting, die mede ten grondslag lagen aan de Franse revolutie en in de strijd van de arbeidersklasse tijdens de industriële revolutie van de negentiende eeuw. In het eerste decennium van deze eeuw heeft de sociaal-democratie er definitief voor gekozen haar doelstellingen binnen de kaders van de parlementaire democratie te bevechten. Veelal heeft dit een strijd voor instelling, uitbreiding en behoud van de parlementaire democratie betekend.

Democratie, vrijheid en mensenrechten: actuele thema's zoals wij de afgelopen week opnieuw hebben kunnen zien. Het lot van een in zijn vrijheid belemmerde schrijver -of het Rusdie betreft of Havel - maakt de tongen en emoties los. En terecht. Want als hen een haar wordt gekrenkt of de vrijheid ontnomen voelen wij ons allemaal gekrenkt en minder vrij. Omdat wij -hoewel schrijver noch filosoof -dagelijks als vanzelfsprekend van dezelfde rechten gebruik maken en willen blijven maken die men Rusdie en Havel tracht te ontnemen. Daaraan mag niet worden getornd. Het is bij uitstek de sociaal-democratie die menselijke ontplooiing benadrukt en verdedigt. Met twee componenten: elementaire vrijheden zijn onaantastbaar; sociale rechten en solidariteit zijn onmisbaar. Het Europa van de toekomst zal die



grondwaarden met zich mee moeten dragen. En dat Europa van de toekomst zal een in alle opzichten democratisch Europa moeten zijn. In de afzonderlijke lid-staten van de EG is de parlementaire democratie -hoewel in haar functioneren zeker voor verbetering vatbaar - hecht verankerd. In de Gemeenschap als geheel is nog een lange weg te gaan. Daaraan moet met kracht worden gewerkt. Europa moet van en voor alle burgers zijn.

Het Europa, dat ons voor ogen staat en waaraan wij -sociaal democraten- willen bouwen, is een economisch sterk en een sociaal rechtvaardig Europa, een schoon en leefbaar Europa. Europese politieke keuzen zijn ook Nederlandse politieke keuzen. Daarom moet aan de vooravond van de Europese verkiezingen ook een Nederlandse tussenbalans worden opgemaakt. In menig EG-land en zeker ook in Nederland is onvoldoende gebruik gemaakt van de kansen die de opleving van de wereldeconomie sinds 1983 bood en biedt voor een frontale aanval op de werkloosheid. Natuurlijk is de werkgelegenheid, het aantal arbeidsplaatsen, sinds die opleving gegroeid. Maar de inspanningen om de werkloosheid beduidend terug te dringen, zijn te mager geweest, veel te mager.

Honderdduizenden Nederlanders en miljoenen Europeanen staan werkloos aan de kant. Dat is een ontoelaatbare verspilling van menselijk talent en een gevaarlijke investering in ontmoediging en wanhoop. Voor te velen betekent werkloosheid niet alleen een laag inkomen of zelfs armoede maar ook gebrek aan ontplooiingskansen en participatie, het gevoel er niet bij te horen.

Wie op de drempel naar de jaren negentig een eerste inventarisatie maakt van de jaren tachtig valt daarom als eerste belangrijke erfenis het voortduren van massawerkloosheid op.

Een werkloosheid die in ons land even omvangrijk is als toen het kabinet-Lubbers in 1982 aan de macht kwam.

Even omvangrijk, maar door haar langdurige karakter inmiddels veel hardnekkiger. Ondanks dat blijft centrum-rechts -in eigen land en in onze buurlanden- zonder zelfkritiek volharden in die zogenaamde succesformule van meer markt



en minder overheid, meer ruimte voor het bedrijfsleven, maar minder sociale zekerheid en minder gemeenschapsvoorzieningen. Het Europa van centrum-rechts is het Europa van de zakenman en de rekenmachine. Het Europa van de sociaal-democratie is het Europa van alle mensen.

Het bedrijfsleven krijgt van centrum-rechts meer vrijheid, de burger een legitimatiebewijs! Terwijl wijds perspectieven worden geopend voor de ondernemingen, vrezen velen voor hun uitkering.

Die vrees is niet ongegrond. In de zogenaamde Paasbrief die het kabinet vorig jaar schreef, valt met zoveel woorden te lezen dat voorzieningen in ons land zullen moeten worden aangepast aan "wat over de grenzen heen in andere Europese landen gebruikelijk is".

Als de Rudings, de Weitenbergs en hun Europese geestverwanten hun zin krijgen, dan wordt de sociale uitverkoop een feit.

Het hoeft niet zo ver te komen. Als de PvdA en andere sociaal-democratische partijen maar sterk uit de verkiezingen komen! Een sterke PvdA is de beste garantie dat de Europese uitdaging geen Europees schrikbeeld wordt!

Dit is extra noodzakelijk na de jaarlijkse achterstelling die mensen met een uitkering jaar in jaar uit hebben moeten ondergaan.

CDA en VVD zijn verantwoordelijk voor een steeds verdere en hooghartig verdedigde vergroting van inkomensverschillen. Die

onrechtvaardigheid is de belangrijke tweede erfenis van de jaren tachtig, die CDA en VVD nalaten. Wie werk heeft en een goed inkomen, die wordt verblijd met een riante belastingverlaging. Wie een uitkering heeft of een minimumloon, die moet pas op de plaats maken.

Het is de wereld op zijn kop, met als motief dat werk boven inkomen gaat. Dat argument mist echter iedere geloofwaardigheid zolang het uitsluitend op de mensen met de laagste inkomens wordt toegepast. En trouwens, waar blijft dat werk?

Werk voor de arbeidsongeschikten die wél hun uitkering omlaag hebben zien gaan, maar niet



hun mogelijkheid op herintreding in het arbeidsproces hebben zien toenemen?

Werk voor de vele vrouwen die wel willen werken, maar door ontoereikende mogelijkheden voor kinderopvang nog steeds geen reële kans hebben?

Werk voor de vele werkzoekenden van buitenlandse afkomst die nog steeds onevenredig vaak buitenspel staan op de arbeidsmarkt niet zelden omdat ze met discriminatie worden geconfronteerd?

Werk boven inkomen. Ja natuurlijk, maar dan ook werk voor iedereen en werk boven ieders inkomen óók van de beter betaalden!

In onze maatschappij groeit weer nieuwe armoede, vaak in stilte ondergaan, naast de groeiende welvaart voor vele anderen. Dat roept zorg op, ook in de kring van de kerken. De bewindslieden van sociale zaken, minister De Koning en staatssecretaris De Graaf, presteren het om in antwoord daarop in het dagblad Trouw, het onrechtvaardige beleid van de jaren tachtig ook nog aan te prijzen voor de jaren negentig.

Het minimuminkomen mag van hun niet omhoog en hoeft niet omhoog. Want, redeneren de CDA-bewindslieden, mensen met een minimuminkomen zullen altijd ontevreden blijven. Ik citeer: 'Men krijgt er wat bij en kent misschien een kort moment van verlichting. Maar al spoedig zal blijken dat er niets is veranderd'.

Het is een uitspraak die zó ver af staat van de dagelijkse beleving van vele honderdduizenden mensen dat hier maar één commentaar op zijn plaats is. Ik vind het zeer verstandig dat deze minister en staatssecretaris van sociale zaken, als zij zo gemakkelijk denken over de situatie waarin mensen met een minimuminkomen leven, zelf al hebben laten weten na de verkiezingen niet terug te willen keren.

Van mij mogen ze eerder vertrekken. Vandaag al!

Partijgenoten, de derde erfenis van de jaren tachtig is de verwaarlozing van de kwaliteit van onze samenleving.

Kwaliteit van zorgvoorzieningen voor mensen die op hulp en ondersteuning zijn aangewezen.



Kwaliteit van onderwijs in een tijd waarin kennis en ontplooiing steeds belangrijker zullen zijn voor mens en samenleving. Kwaliteit van de rechtsstaat, van belang ook voor de sociale veiligheid van burgers en bij beteugeling van criminaliteit en terrorisme. En vooral ook de kwaliteit van het milieu.

Stilzwijgend is in de jaren tachtig een ongelooflijke milieuschuld ontstaan. Alleen de laatste maanden is die stilte met oorverdovend lawaai verbroken. Pas in het zevende jaar van zijn premierschap - nu het voor hem te laat is- lijkt de heer Lubbers te ontdekken dat in het bestek voor zijn karwei de zorg voor het milieu ten onrechte ontbroken heeft.

De titel van het alarmerende rapport over de toestand waarin ons milieu verkeert, 'Zorgen voor morgen', lijkt voor de heer Lubbers en zijn ministers letterlijk op te gaan. Langdurig zijn vele ministers al met elkaar in de slag om papieren oplossingen te bedenken die tot ver in het jaar 2.000 reiken.

Maar waaruit bestaan de daden waaruit de zorg over het milieu van vandaag, van gisteren en van de afgelopen jaren blijkt? Het lijkt inmiddels lang geleden, maar het is toch nog maar een paar maanden geleden dat de PvdA vanwege de zorg voor het milieu door het CDA van 'overdrijving' werd beticht. Wie zijn ogen zo gemakkelijk sluit voor de ongemakkelijke werkelijkheid, die kan zoals CDA en VVD - natuurlijk onbekommerd besluiten tot een onrechtvaardig verdeelde en dus onnodig kostbare belastingverlaging. Verschil moet er wezen: de zorg voor het milieu moet tot morgen wachten, maar voor de mensen in dit land die het tóch al behoorlijk goed gaat, wordt niet alleen morgen, maar ook vandaag en al vele jaren heel erg goed gezorgd!

Wij hebben andere keuzen gemaakt. En niet voor niets. De aanslag op het milieu is van een zodanige ernst dat een deel van onze toekomst al verloren is gegaan.

Als dichtstbevolkte land in de Europese



Gemeenschap hebben we een extra reden om niet te aarzelen met het daadwerkelijk besteden van zorg aan onze leefomgeving. Internationale, ook Europese, actie is absoluut noodzakelijk voor een serieuze bestrijding van de milieuvervuiling.

Een groot deel van de vervuiling van lucht en water komt immers rechtstreeks uit het buitenland. Voor een schoner Europa is een sterke sociaal-democratie nodig. Maar die wetenschap mag ons niet weerhouden van sneller, actiever, ingrijpender optreden op nationaal niveau.

Natuurlijk, het is een illusie te denken dat, als de politieke wil er maar is, vanaf het Binnenhof de grote schoonmaak van Nederland even geregeld zal worden. De overheid heeft een belangrijke taak, die door CDA en VVD ten onrechte verwaarloosd is, maar is geen allesreiniger. De zorg voor het milieu zal gezamenlijk gedragen moet worden door de overheid, het bedrijfsleven, belangengroepen en consumenten, door ons allemaal dus. Hieruit vloeit voort dat de zorg voor het milieu niet alleen kan worden afgemeten aan het aantal guldens dat er door de rijksoverheid aan wordt besteed. Behalve heel veel overheidsgeld is het onvermijdelijk dat ook bedrijven en consumenten een prijs betalen én hun gedrag aanpassen in een voor het milieu vriendelijke richting.

Wie denkt dat het streven naar een schoner milieu, samen met de noodzaak van meer rechtvaardigheid en kwaliteit in onze samenleving, eenvoudig en op een koopje te realiseren is, vergist zich.

Ik wil de manier waarop de heer Voorhoeve deze week over de milieuproblematiek sprak, niet geheel onbesproken laten.

Extra uitgaven voor het milieu zullen volgens hem hand in hand kunnen gaan met nog verdere lastenverlichting. Dit wonder blijkt zich onder andere te kunnen voltrekken omdat er volgens de VVD geen woningnood meer is en daarom honderden miljoenen guldens aan bouwsubsidies voortaan aan een schoner milieu kunnen worden besteed.



Bezuinigingen op de woningbouw, vooral op de sociale woningbouw, lijkt bij de VVD de oplossing voor alle kwalen te zijn. Eerder wilde de heer Voorhoeve er al meer politieagenten mee betalen. De VVD heeft blijkbaar een geldboom gevonden waar regelmatig van te plukken valt!

De VVD meent de extra uitgaven voor milieu ook te kunnen betalen door staatsbezittingen, zoals DSM en de Postbank, te verkopen. Het doet me denken aan de winkelier die rijk denkt te worden door zijn winkel te verkopen, om zich achteraf pas pijnlijk te realiseren dat zijn vaste bron van inkomsten is weggefallen. Met dit soort voorstellen wekt de VVD weliswaar de indruk het milieuprobleem serieus te nemen, zonder echter de bereidheid en de moed op te brengen daarvan de structurele consequenties te aanvaarden.

Partijgenoten, de onbetaalde rekeningen van de jaren tachtig, de onprettige erfenissen van jarenlang centrum-rechts beleid, blijven niet liggen tot na de verkiezingen.

Politieke partijen lijken gebiologeerd door de verkiezingen in mei 1990. Europeanen zijn gefixeerd door het jaartal 1992. De ministers Smit-Kroes en Nijpels hebben hun daadkracht zelfs over de eeuwwisseling heengetild en zijn bezig het Nederland van 2015 in te richten.

Maar waarom zouden 1989 en 1990 eigenlijk als verloren jaren worden beschouwd? Nog vandaag zou het kabinet afspraken moeten maken met de sociale partners. De basis voor volgehouden loonmatiging hoeft niet voor jaren verloren te gaan.

Een gelijkmatige inkomensontwikkeling is ook nog steeds mogelijk, maar dan moet het kabinetsvoorstel om een eind te maken aan de wettelijk vastgestelde koppeling tussen lonen en uitkeringen van tafel.

De grondregel dient te worden hersteld dat mensen met een uitkering, maar natuurlijk ook werknemers in dienst van de overheid, de verzorging, het onderwijs enz. in gelijke mate delen in de welvaartsontwikkeling als werknemers in het bedrijfsleven.

Een snelle behandeling van het PvdA-



wetsvoorstel voor winstdeling is eveneens nodig. Kabinet en sociale partners moeten ook alles uit de kast halen om de langdurige werkloosheid aan te pakken. Het is dit jaar en volgend jaar niet nodig en niet verantwoord de milieuschuld nog verder te laten oplopen en noodzakelijke investeringen in het onderwijs en zorgvoorzieningen voor bejaarden, gehandicapten en andere hulpbehoevenden achterwege te laten.

Door te kiezen voor een belastingverlaging van 4 miljard gulden in 1990 heeft het kabinet de ruimte voor vernieuwend beleid geblokkeerd. De kwaliteitstekorten van vandaag worden doorgeschoven naar de jaren '90. Het is tijd voor verandering, voor een nieuwe koers in dit land, met de PvdA in de regering.

Natuurlijk, als de PvdA in 1990 gaat regeren zal niet alles tegelijk kunnen. Zelfs bij een redelijke economische groei zal de ruimte daarvoor niet aanwezig zijn. Wij zullen niet mogen kiezen voor de gemakkelijke vluchtroute van afzien van een verlaging van het overheidstekort. Zo'n verlaging is nodig om de omvang van de staatsschuld in de loop van de jaren '90 omlaag te krijgen en zo ruimte te maken voor de politieke prioriteiten van de toekomst. Toekomstige generaties mogen niet met een ondraaglijke milieuschuld maar evenmin met een torenhoge staatsschuld worden opgezadeld. De ruimte voor particuliere koopkrachtverbetering kan in het door ons voorgestane beleid niet anders dan beperkt zijn. dat is de logische consequentie van een keuze voor kwaliteit, werkgelegenheid en solidariteit met onze kinderen. Juist omdat dat alles een prijs vraagt, zal een regering met de PvdA een beleid voeren waarin de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen.

In het licht van de problemen waarvoor wij ons in het komende decennium gesteld zien heeft de politiek van de Europese Gemeenschap een bijzondere betekenis.

In de eerste J.M. den Uyl lezing zei Dr. Soedjatmoko het als volgt:

"Het mondiale vlak wordt hoe langer hoe meer beheerst door twee grote problemen die nu onverbrekkelijk met elkaar verbonden zijn.



Het probleem van de bevolkingstoename en internationale armoede aan de ene kant en de ecologische grenzen waarbinnen oplossingen voor een duurzame wereldontwikkeling gezocht moeten worden, aan de andere."

Juist de Europese Gemeenschap kan een fundamentele bijdrage leveren aan het binnen bereik brengen van oplossingen voor mondiale problemen. Juist de Gemeenschap heeft het economisch en politiek potentieel "to make a difference".

Op het terrein van de handel is de EG een grootmacht. Dat houdt deels verband met ons koloniaal verleden. Monetaire en ontwikkelingssamenwerking tussen de Gemeenschap, handelspartners en Derde Wereldlanden zijn absolute voorwaarden om een schulden crisis, handelsoorlogen en een verdere verscherping van de armoede van mens en milieu te voorkomen. Dit is geen retoriek: het menselijk gehalte van Europa zal aan haar wereldwijsheid, haar openheid worden gemeten. En daarom mag het openen van de binnengrenzen niet leiden tot het sluiten van de buitengrenzen. Niet voor de landen van de Derde Wereld, niet voor vluchtelingen. Verdraagzaamheid en ruimhartigheid tegenover vluchtelingen, het uitbannen van racisme, zijn kenmerken van een menselijk en sociaal-democratisch Europa.

"Het spreekt vanzelf dat een aanpak van dergelijke problemen onmogelijk is zolang de uitgaven voor defensie en bewapening en militaire ontwikkeling, in de industriële zowel als in de derde wereld op het huidige niveau blijven;" aldus Soedjatmoko.

In het tijdperk van Gorbatsjov en het INF-akkoord kan het geheel van Europa -Oost en West- een ander aangezicht krijgen. Het huidige gezicht met zijn lidtekens, waarvan de Berlijnse muur de lelijkste is, willen wij niet tot in lengte van jaren aanvaarden, hoezeer wij de historische achtergronden ook kennen. Oosteuropese landen en de Sovjet-Unie hebben zich de afgelopen decennia achter muren en prikkeldraad verschanst. Hun bevolkingen zijn elementaire vrijheden onthouden, hun economisch potentieel is onderbenut gebleven, natuurlijke rijkdommen zijn vernietigd. Een soort culturele onverschilligheid was in West-



Europa te vaak het gevolg. Daardoor zijn de betrekkingen tussen Oost en West sterk in het teken komen te staan van het militaire. Angst en wantrouwen kwamen in een opeenstapeling van wapens en manschappen tot uitdrukking. Onze Europese politiek zal zich niet tot die van de EG kunnen beperken. Onze keuze gaat uit naar een actieve samenwerking met de Scandinavische landen en Oostenrijk, niet in de laatste plaats gelet op de rol en het gewicht van onze zusterpartijen in die landen.

Er zijn meer grenzen die open moeten dan alleen die binnen de EG. Gorbatsjov heeft er blijk van gegeven de noodzaak en voordelen van herstel van het "Europese huis" te beseffen. Van Westerse kant mag wat mij betreft best enige voorzichtigheid in acht worden genomen. Maar aan het gebrek aan visie en urgentie waarmee het Westerse bondgenootschap reageert moet nu snel een einde komen. Op verschillende terreinen vinden onderhandelingen gericht op wapenvermindering plaats en de kernwapens voor de middellange afstand zijn gelukkig verwijderd.

Het belangrijkste is nu dat ook over de kernwapens voor de korte afstand wordt onderhandeld. In plaats van te hameren op modernisering zou de NAVO onderhandelingen over deze wapens moeten aanbieden die parallel lopen aan die over conventionele wapens. Terwijl onze bondgenoten twisten, terwijl de Nederlandse regering wijfelt gaan tijd en mogelijkheden verloren.

Bewapening is kostbaar, onnodig veel bewapening is een onduldbare verkwisting. Daarom concreet: de kernwapens voor de korte afstand moeten worden wegonderhandeld en niet gemoderniseerd. De defensieuitgaven moeten worden bevroren en niet verhoogd. Naarmate wij de verstandhouding met onze oosterburen verbeteren, naarmate de akkoorden van Helsinki en Wenen beter worden nageleefd, naarmate Parijs en Praag, Madrid en Moskou gewoon steden worden in een gevarieerd maar ondeelbaar Europa zal dat Europa zijn defensielasten kunnen verminderen en zijn inspanningen ten gunste van mens en milieu elders in de wereld drastisch kunnen opvoeren. Utopisch? Geen sprake van. Het Europa van vandaag is ook een menselijk produkt. De rede van Gorbatsjov voor de Verenigde Naties gaf



blijk van een verantwoordelijkheidsgevoel dat bij een grote mogendheid past.

De Europese Gemeenschap heeft andere maar niet minder grote verantwoordelijkheden. Sociaal-democraten, die hun historische basis en de belangrijkste politieke invloed in West-Europa hebben, staan voor beslissende stappen. Naar een meer verenigd en daardoor effectiever optreden in Europees verband.

Op 15 juni, als wij een nieuw Europees Parlement kiezen, zijn dit soort vragen aan de orde.

Het Europa van Kohl en Thatcher, van centrum-rechts, moet plaatsmaken. Maar dan moeten Lubbers en De Korte ook merken dat hun kabinet geen lang leven meer is beschoren. De PvdA heeft steun nodig en ik durf met een gerust hart een beroep op de kiezers te doen.

Zeker nu wij volgens een peiling in één van de ochtend bladen dat wél is verschenen, met D66 samen iets meer aanhang blijken te hebben dan de coalitiepartners CDA en VVD.

Zo'n peiling is natuurlijk interessant maar een verkiezing met zo'n uitslag is interessanter. Laten wij daarom met zijn allen aan die Europese verkiezingen gaan werken. Aan mij zal het niet liggen. Ik reken op u allemaal.